

พุทธธรรมในการแก้ความจน *

มีคำกล่าวกันว่า โลกในปัจจุบันนั้นไร้พรหมแดนทำให้โลกนั้นแคบลง จะขยับขยายก็ไม่ได้ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย และปัญหาที่สำคัญของคนที่สำคัญอยู่บนโลกใบนี้ก็คือ “ความอยู่รอดของตนเอง” ทุกวันนี้คนมีปัญหาและมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกันมากมาย ทุกคนรู้ถึงสภาพปัญหาที่ตนเองกำลังประสบอยู่แต่ไม่รู้ถึงวิธีการที่จะทำให้ตนเองรอดพ้นจากปัญหาดังกล่าวได้ ทำให้คนเหล่านี้มีแต่ความทุกข์อยู่ตลอดเวลา และทุกข์ที่ยิ่งใหญ่ของคนในเวลานี้คงหนีไม่พ้นในเรื่อง “การครองชีพ” ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องการอยู่การกินของคน ครอบครัวใดมีพออยู่พอกินก็พ้นทุกข์ไประดับหนึ่ง ส่วนครอบครัวใดมีความขาดแคลนก็ต้องเดือดร้อนคือ มีความทุกข์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อคนขาดแคลนในปัจจุบันในการดำรงชีพแล้วความยุ่งยากต่าง ๆ ก็จะตามมา เช่น มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีการละศีลทั้งธรรม ประพฤติอภริตผิดแนวทางของความเป็นคน บางคนยอมกระทำความผิดเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีพของตนเอง หากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ สังคมของมนุษย์คงจะต้องถึงความพินาศลงสักวันหนึ่ง ดังนั้น เพื่อจรรโลงให้สังคมของมนุษย์ไม่ย้อนกลับไปสู่ยุคป่าเถื่อนอีก จึงจำเป็นต้องใช้ธรรมะซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นเครื่องมือในการปลดปล่อยความทุกข์ของคนในโลกใบนี้

สาเหตุของการเกิดความทุกข์

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “ทุกข์ที่ใหญ่หลวงของคนก็คือ การไม่มีหรือที่เรานิยมเรียกว่า ความจน” ซึ่งทางพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่า ความจนเป็นทุกข์ในโลก เพราะความจนทำให้เกิดความจำเป็น ความจำเป็นเป็นเหตุให้ไม่เลือกทางไม่คำนึงถึงความถูกหรือผิด ชั่วหรือดี อย่างไรก็ตามเมื่อความจนเป็นความทุกข์ที่ทุกคนเกลียดและกลัวมากที่สุด จึงเกิดการดิ้นรนชวนขายเพื่อให้หนีความทุกข์ดังกล่าว ซึ่งวิธีการนี้นั้นมักจะอาศัยสัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้มีคนส่วนมากมักจะหนีทุกข์ตัวนี้ไม่พ้น ยิ่งหนีก็ยิ่งเจอเพราะวิธีการหนีไม่ได้ใช้สติปัญญา ทำให้ยิ่งแก้ก็ยิ่งจน ดังเราจะเห็นตัวอย่างในปัจจุบันมากมาย การแก้ไขปัญหานั้นได้ก็ตามเราจำต้องรู้จักปัญหานั้นอย่างถ่องแท้ก่อน การแก้ไขความทุกข์ที่เกิดจากความจนก็เช่นเดียวกัน จำต้องศึกษาถึงความจนให้ถ่องแท้เสียก่อน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า ความจนมี 2 อย่างคือ

1. **จนเพราะไม่มี** กล่าวคือ ไม่มีปัจจัยในการดำรงชีพ เช่น ไม่มีข้าวจะกิน ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ เป็นต้น
2. **จนเพราะไม่พอ** กล่าวคือ มีสิ่งของที่จะอำนวยความสะดวกต่อชีวิตมากมาย แต่เจ้าของมีความรู้สึกว่ายังไม่พอ จึงทำให้ดูเหมือนว่าตนเองยังจนอยู่ ทั้ง ๆ ที่มีมากมายกายกอง

*สรุปจากทพรรยาธรรมะของ
“แพรวเอื้อไม้”
ในหนังสือที่ระลึกการทอดผ้าป่าสามัคคี
ณ วัดบ้านดาศบ พ.ศ. 2528
**รองศาสตราจารย์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดความจนทั้ง 2 อย่างนั้น หากยึดตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างออกจากตัวเราทั้งสิ้น ปัญหาทั้งหลายก็มาจากตัวเรา ตัวเราเป็นต้นตอ” อย่างความจนเพราะไม่มีก็มาจากตัวเราที่ขี้เกียจ ไม่ขยันทำมาหากิน แต่กลับเอาเวลาไปดูดวง หาเลขเด็ดเพื่อแทงหวย เป็นต้น ส่วนจนเพราะไม่มีก็มีสาเหตุมาจากจิตของเรากบพร่อง มัวแต่เร่งให้กิเลสครอบงำจิตใจของตนเองตลอดเวลา ทำให้เมื่อได้แล้วก็อยากได้อีกไม่มีความปลอดภัย

วิธีการแก้ทุกข์

การแก้ความทุกข์ในด้านความจนนั้นจำเป็นจะต้องแก้จนทั้งสองอย่าง หากแก้ด้านใดด้านหนึ่งสังคมก็ไม่พ้นที่จะพินาศ ดังนั้นหากแก้ด้านเดียวก็ไม่สำเร็จ “ชีวิตของคนเปรียบเหมือนตุ่มน้ำ ตุ่มที่ขาดน้ำก็ไร้ประโยชน์ ฉะนั้นชีวิตที่ขาดความสุขก็ไร้ความหมายเช่นนั้น” ตุ่มจะมีน้ำได้ก็อาศัยการลำเลียงน้ำมาใส่ น้ำในตุ่มจะมีปริมาณมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความขยันในการหอบหรือหิ้วน้ำมาใส่ตุ่ม นอกจากนี้ก็ต้องหมั่นดูด้วยว่าตุ่มดังกล่าวมีรูรั่วหรือไม่ หากไม่มีน้ำที่ลำเลียงมาใส่ตุ่มก็จะเต็ม ในทางตรงกันข้ามหากตุ่มมีรูรั่วต่อให้มีความขยันในการหิ้วหรือหอบน้ำมาใส่ตุ่มก็ไม่ทำให้น้ำเต็มตุ่มได้ ที่กล่าวมานี้เป็นข้อเปรียบเทียบให้เห็นจุดที่ควรจะต้องแก้ของชีวิต ซึ่งจะทำให้เราแก้ได้ถูกทาง ส่วนการแก้ความจนก็เช่นเดียวกัน ซึ่งมีวิธีการแก้ได้ดังนี้

1. การแก้จนเพราะไม่มี

การแก้จนเพราะไม่มีก็ต้องหาวิธีที่จะทำให้มันมี พอมีแล้วก็จะหายจน ซึ่งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ชี้เหตุของความมั่งมีอยู่ 4 ประการ ต่อมาได้มีการถอดข้อธรรมะ 4 ประการออกมาเป็นคาถาเรียกว่า “หัวใจเศรษฐี” ผู้ใดมีธรรมะ 4 ประการนี้เขาจะไม่จน คนที่ยังจนอยู่แสดงว่ายังไม่สามารถดำรงตนตามหลักธรรมะหัวใจเศรษฐีนี้ได้ คาถาหัวใจเศรษฐีนี้มีอักษรอยู่ 4 ตัวคือ อ,อา,กะ และ สะ การที่จะให้เจริญงอกงามและหายจนต้องทำไม่ซ้ำห้องเพราะการทำคือทำให้เกิดและทำให้มี และทำให้เจริญ ซึ่งรายละเอียดของอักษรแต่ละตัวพอจะสรุปได้ดังนี้

“อ” ถอดมาจากคำว่า “อุฏฐานสัมปทา” ซึ่งแปลว่าถึงความพร้อมด้วยความหมั่น ความขยัน ดังนั้นคนที่จะหายจนเพราะไม่มีได้ก็ต้องทำตัวให้เป็นคนที่ยืนยันมั่นเพียรในกิจการงาน และการขยันดังกล่าวต้องขยันอย่างสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า “คนหมั่นย่อมหาทรัพย์ได้” และ “บุคคลล่งทุกข์ได้เพราะความเพียร”

“อา” ถอดมาจากคำว่า “อารักขสัมปทา” แปลว่า ถึงพร้อมด้วยการรักษา ได้แก่การเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ให้ปลอดภัยไม่อันตรายหายไป ซึ่งสาระสำคัญของธรรมะข้อนี้ก็คือ การรู้จักประหยัด รู้จักเก็บออมและไม่ประมาทและมองเห็น

โทษของการเสียทรัพย์ ดังสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดมองเห็นการเจริญของจอมปลวกและการหมดสิ้นของยาหยอดตาผู้นั้นเป็นผู้ครองเรือนได้” ดังนั้น ผู้ที่จะครองเรือนได้จะต้องละเอียดรอบคอบและสุขุมเยือกเย็น เห็นความหมายและโทษของการสิ้นเปลือง

“กะ” ถอดมาจากคำว่า “กัลยาณมิตรตา” แปลว่าคบคนดีเป็นมิตร การคบคนดีเป็นมิตรเป็นมงคลชีวิตที่สำคัญ เราอยู่ในสังคมต้องมีการคบหาสมาคมกับคนอื่นมากมาย ผลการคบคนนั้นมีมากดังมีคำกล่าวไว้ว่า “เข้าฝูงกาเป็นกา เข้าฝูงหงส์เป็นหงส์” ดังนั้น คนที่เราจะคบหาสมาคมด้วยนั้นควรจะเป็นคนดีเพราะคนดีเขาจะแนะนำเราทำในสิ่งที่ดี และคิดดีกับเรา เพราะหากเราได้คบคนชั่วเขาจะแนะนำให้เราทำในทางเสื่อม ไม่มีคุณเจริญ จึงมีคำพูดว่า “คบคนเลวเหมือนฝากไข่กับสัปเหร่อ” ซึ่งในมงคลชีวิต 38 ข้อ ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในข้อแรกว่า “อย่าคบคนพาล” และข้อสองกล่าวว่า “ให้คบบัณฑิต” ชีวิตจึงจะมีมงคล ในทางธรรมะได้กำหนดคุณลักษณะของมิตรที่ดีที่ควรคบไว้ว่า ๑.มิตรอุปการะ ๒.มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ๓.มิตรแนะนำประโยชน์ และ ๔.มิตรมีความรักใคร่

“สะ” เป็นอักษรตัวสุดท้าย ย่อมาจาก “สมชีวิตา” แปลว่า การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้โดยไม่ผิดเคืองแต่ก็ไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งการปฏิบัติก็คือ ต้องรู้ถึงฐานะของตนเองว่ามีอยู่เท่าไร และมีคำนวณว่าจะต้องใช้จ่ายอะไรบ้าง เหมือนโฆษณาของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในเวลานี้ ดังนั้นเราจะต้องมองเห็นให้ครบ 3 ราย คือ

รายได้ เราจะต้องแยกรายได้ของเราให้ได้ว่าเรามีรายได้มาจากไหน เมื่อไหร่ จำนวนเท่าใด และที่สำคัญต้องรู้ด้วยว่ารายได้ดังกล่าวเป็นรายได้ถาวรหรือรายได้ชั่วคราว

รายจ่าย เราจะต้องรู้ว่าเรามีรายจ่ายอะไรบ้าง รายจ่ายในทางเศรษฐศาสตร์ก็อาจจะแบ่งได้เป็นรายจ่ายที่มีความจำเป็นแก่การยังชีพ กับรายจ่ายที่ไม่มีความจำเป็นต่อการยังชีพคือไม่จ่ายชีวิตก็มีความสุข รายจ่ายในส่วนหลังมักจะเป็นรายจ่ายที่เกิดจากกิเลสตัณหาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในทางพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงการแบ่งรายได้ที่ได้รับว่าควรจะต้องจ่ายในด้านใดบ้าง ซึ่งประกอบไปด้วย **ส่วนที่หนึ่ง** เก็บเอาไว้เลี้ยงชีพของตนเองและครอบครัว **ส่วนที่สอง** เก็บเอาไว้เพื่อใช้จ่ายในเหตุฉุกเฉินซึ่งเราไม่สามารถจะบอกได้ว่ามันจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือเกิดขึ้นเมื่อใดเช่นการเจ็บป่วย เป็นต้น **ส่วนที่สาม** ชำระหนี้เก่า ก็คือการเลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่เฒ่า ท่านเลี้ยงเรามาจนโตใหญ่ เราก็ต้องเลี้ยงดูท่านเป็นการตอบแทน และ**ส่วนที่สี่** ก็คือการเหลือเก็บเป็นเงินออม ดังนั้น หลักการใช้จ่ายก็คือใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของเราทั้งร่างกายและจิตใจเหมือนคำกล่าวที่ว่า “สิ่งที่มีความจำเป็นหนึ่งล้านบาทก็ต้องจ่าย หากไม่จำเป็นแล้วใช้รั้งสิ่งเดียวก็ไม่ควรจ่าย”

รายละเอียด เป็นเงินที่เหลือจากการใช้จ่าย ซึ่งหากยังไม่เหลือก็ยังไม่ต้องเก็บ หลักการเก็บออมก็คือ เหลือเท่าไรเก็บเท่านั้น อย่างมุ่งแต่ออมจนต้องอดอาหาร เจ็บไข้ก็ไม่ไปหาหมอ เพราะเสียตายนเงิน ถ้าเป็นอย่างนี้ไม่ใช่การเก็บที่ถูกต้องเป็นการเบียดเบียนตนเอง เงินที่จะเก็บออมต้องมาจากการอดแต่ไม่ใช่อดอาหารหรือปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการยังชีพ แต่เป็นการอดกลั้นไม่ไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นต่อชีวิตต่างหากที่เขาเรียกกันว่า “อดออม”

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอาจจะยากในระยะแรก ขอให้ท่านทั้งหลายอดทนฝึกฝนไม่นานก็จะกลายเป็นนิสัยและกลายเป็นเรื่องปกติ อุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้เราไม่สามารถทำได้ก็คือ

อุปสรรคตัวแรก เป็นอุปสรรคของตัว “อา” คือ “นิสัยการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย” ปล่อยให้ชีวิตให้ฟุ้งเฟ้อตามกระแสทุนนิยมที่เชี่ยวกรากในเวลานี้

อุปสรรคตัวที่สอง เป็นอุปสรรคของตัว “กะ” คือมัวหลงกับมิตรชั่ว หรือคบคนเลว เพราะคนพวกนี้มักมีสิ่งให้โทษแต่มีเสน่ห์ยั่วใจให้เข้าไปหาเช่น อบายมุขชนิดต่างๆ ที่ผุดขึ้นมามากมายในเวลานี้ และมิตรชั่วมักจะมีฝีปากสามารถชักจูงให้เราเห็นผิดเป็นชอบได้เสมอ และหากเจอพวกนี้ให้ระลึกเสมอว่า “คนเสเพลอันเสน่ห์มันแรงนัก ถ้าชินรักลุ่มหลงคงฉิบหาย”

อุปสรรคตัวที่สาม เป็นอุปสรรคของตัว “สะ” คือ การเลี้ยงชีวิตโดยไม่รู้จักประมาณฐานะของตนเอง มัวไปใช้จ่ายเกินฐานะเพราะหลงฐานะทางสังคม พยายามทำตัวให้เท่าเทียมเขาทั้งๆ ที่ฐานะของตนเองไม่เอื้ออำนวย เข้าตำราที่ว่า “ตัวเท่าเสาเงาเท่าพ้อม” คนกลุ่มนี้พยายามแสวงหาเกียรติยศชื่อเสียงในทางลัด ทำอะไรต้องใหญ่โต ไม่มีก็กู้ ไม่มีก็โกง เพื่อให้ได้ซึ่งเงินตรามาใช้จ่ายพุงหน้าตาของตนในสังคม

ดังนั้น เพื่อเป็นการขจัดอุปสรรคของการสร้างฐานะเราต้องอยู่ด้วยความไม่ประมาท พยายามขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปให้หมด แล้วน้อมนำธรรมะ 4 ประการไว้ในจิตใจอยู่ตลอดเวลา

2. การแก้จนเพราะไม่พอ

การแก้จนในข้อแรกนั้นเป็นการแก้ความจนในแง่การขาดแคลนในแง่ของวัตถุ ส่วนจนเพราะไม่พอไม่ได้เกี่ยวกับความมี แต่เกี่ยวกับจิตใจ เพราะความพอหรือไม่พอเป็นเรื่องของใจ ดังกลอนภาษิตในอุทานธรรมกล่าวไว้ว่า “ความไม่พอใจจนเป็นคนเข็ญ พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล” คนประเภทนี้มีแล้วก็ยังจน ยังต้องดิ้นรนขวนขวายเพื่อจะได้ มีแล้วยังอยากมีอีกทั้งๆ ที่ตนเองก็ไม่มีมีความจำเป็นต้องใช้ขนาดนั้น คนจนประเภทนี้เป็นคนที่น่าสงสารกว่าคนจนประเภทแรกเพราะเขาเหล่านั้นจะมีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา และทุกข์มากขึ้นหากไม่ได้ดังที่ตนเองอยากได้ โดยเฉพาะคนที่มีความไม่พอที่จะซื้อหาได้ ก็อาจจะกระทำผิดในแง่ศีลธรรม ดังจะปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ตลอดเวลาถึงการกระทำเพื่อให้ได้มาซื้อเงินทอง

เพื่อตอบสนองความอยากที่ไม่รู้จักพอ ทั้งๆ ที่หากเขาเหล่านั้นรู้จักคำว่า “พอ” เขาก็ดำรงชีพอยู่ได้อย่างสบายไม่เดือดร้อน เพราะดูฐานะความเป็นอยู่ก็มั่งคั่ง แต่ที่ต้องขวนขวายต่อไปโดยไม่จำกัดรูปแบบก็เพราะ “ความไม่พอ” หรือ “ความโลภและหลง” ซึ่งเป็นไฟคอยเผาผลาญจิตใจของเขาเหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญหากการกระทำเพื่อการได้มาซึ่งสิ่งที่เขาเหล่านั้นต้องการ เป็นวิธีการที่ผิดก็เป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม ดังนั้น กลุ่มคนประเภทนี้ก็ต้องแก้ที่ใจเพราะใจพิการ พยายามทำให้จิตใจของเขาเหล่านั้นเข้มแข็งไม่ตกเป็นทาสของตัณหา เพราะหากยอมเป็นทาสของมันแล้วบุคคลผู้นั้นย่อมอยากทะเยอทะยานไปไม่รู้จักจบสิ้น ได้นี้ก็จะเอาโน้น มีเท่านั้นจะเอาเท่านั้น เหมือนตุ่มที่มีรูรั่วจะน้ำไหลสากเท่าใดก็ไม่วันเต็ม และพระพุทธเจ้าก็เคยตรัสไว้ว่า “หากใจของคนยังมีความอยาก อย่อว่าแต่ภูเขาส่งที่สูงสุดในโลก แม้จะสูงถึงพรหมโลกก็ไม่อาจจะบรรจุใจที่รั่วทะลุด้วยอำนาจตัณหาได้”

ดังนั้น การที่จะแก้ความจนประเภทนี้ได้ต้องอาศัยธรรมะที่จะทำให้เราหยุดความอยากได้คือ “การฝึกใจให้พอใจในสิ่งที่ตนเองมีและยินดีในสิ่งที่ตนเองได้” นั่นคือ “การเป็นผู้สันโดษ” เพราะ สันโดษแปลว่า ความยินดี ความอ้อม ความเต็ม มันจะทำให้หยุดนิ่งคือหยุดการดิ้นรนกระวนกระวาย สันโดษไม่ได้หมายถึงการให้คนหยุดทำงาน นั่งๆ นอนๆ อันนั้นคือการเกียจคร้าน แต่สันโดษสอนให้เรารู้จักยินดีและพอใจในฐานะที่เราเป็นอยู่ และหากเราต้องการยกฐานะของตนเองโดยไม่ผิดศีลธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นอย่างนี้เราเรียกว่า สันโดษ แต่หากเราขยับฐานะโดยวิธีที่ผิดศีลธรรมอย่างนี้ไม่ใช่สันโดษ และการที่จะให้ใจเราสันโดษ เราต้องยินดีต่อความเป็นอยู่ของเรา และดำรงตนให้สมฐานะตามอัตภาพของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องยากแต่ก็ต้องทำโดยมีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ดังภาษิตของฝรั่งกล่าวไว้ว่า “เมื่อไม่มีสิ่งที่เราชอบก็ต้องชอบในสิ่งที่เรามี” ซึ่งตรงกับภาษิตของไทยที่ว่า “พอใจในสิ่งที่เรามี ยินดีในสิ่งที่เราได้” และตามหลักธรรมะก็ได้ระบุถึงประเภทของสันโดษไว้ชัดเจนว่ามี 3 อย่างคือ ๑. สกนสันโดษ คือยินดีตามมี ๒. สันเตนสันโดษ คือ ยินดีตามได้ และ ๓. เสนนสันโดษ คือ ยินดีตามฐานะ

สรุป

ในสังคมปัจจุบันนี้แต่ความเดือดร้อน สาเหตุที่สำคัญก็มาจากความทุกข์ที่เกิดจากความจน โดยเฉพาะความจนที่เกิดจากความไม่พอของคนบางกลุ่มบางพวก ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย จนมีผู้คนหลายคนวิตกและคิดว่า ถึงเวลาที่สังคมของมนุษย์พินาศแล้วกระมัง ผู้เขียนได้มีโอกาสอ่านหนังสือ “อุบายแก้จน” ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นในงานทอดผ้าป่าสามัคคี ณ วัดบ้านดาบ จ.ลพบุรี โดยหนังสือดังกล่าวได้รวบรวมการบรรยายธรรมะของพระภิกษุหลายรูป และในส่วนของผู้เขียนได้นำ

มาเรียบเรียง และสรุปในครั้งนี้ก็เป็นการบรรยายธรรมะของพระภิกษุที่ใช้นามแฝงว่า “แพรวเอือไม้” ซึ่งบรรยายทางวิทยุ วนถ.๑ จ.นครสวรรค์ เนื้อหาของธรรมะบทนี้เหมาะที่จะนำมาเผยแพร่ให้คนในสังคมได้รู้ และนำไปปฏิบัติอย่างน้อยก็เพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีความสุขในการใช้ชีวิตบนโลกใบนี้ ซึ่งคนทุกคนก็มีเวลาไม่มากนัก หากมีวลุ่มหลง กอบโกยเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาของตนเองอย่างต่อเนื่องโดยไม่สนใจว่าใครจะเดือดร้อน สังคมคนของเราก็คงถึงคราวพินาศอย่างแน่นอน

ก่อนจบผู้เขียนได้มีโอกาสไปสักการะวัดพระธาตุลำปางหลวง และเห็นบทกลอนที่เขียนติดตามต้นไม้และจำมาบทหนึ่ง ความว่า

หากได้ทุกสิ่งดังที่คิด
สิ้นชีวิตจะเอาทองไว้ตรงไหน
ได้บ้างเสียบ้างช่างปะไร
ตายไปสักนิดไม่ติดตัว

เมล็ดพันธุ์ข้าว

เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมเดี่ยว
ซี.พี. C.P. 888
ซี.พี. C.P. 989
ทนแล้งดี สีสวยสด
หลังไม่ขาว จาวไม่ดำ
ฝักหุ้มมิด ผลผลิตสูง

ปุ๋ยอินทรีย์ หมอดิน

ผลิตจากมูลโคล้วนๆ

โดยผ่านกระบวนการหมักตามหลักวิชาการ นาน 4-6 เดือน
ทำให้ได้ปุ๋ยเย็น ไม่มีกลิ่น ปลอดภัยต่อพืช ใ้ใช้ และสภาพแวดล้อม
รวมทั้งมีธาตุอาหารพืชครบถ้วน

บริษัท เจริญโภคภัณฑ์เมล็ดพันธุ์ จำกัด 36 ซ.เย็นจิตร ถ.จันทน์ แขวงทุ่งวัดดอน เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
โทร. 6759859, 6758800, 6759869, 6759879 ต่อ 1435, 1440, 1763 และ 1446